

Юлія Прокопчук

РИМА В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОМУ ОСМИСЛЕННІ ДМИТРА ЗАГУЛА

У статті проаналізовано працю Д. Загула “Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка” (1924), окреслено її значення для сучасної віршознавчої науки.

Ключові слова: *рима Т. Шевченка, внутрішня рима, функції рими.*

Як версифікаційне явище, рима належить до фоніки і виконує передусім естетичну функцію, проте вона є також важливим компонентом творення стилю, що часто визначає ритм і жанр твору, зокрема у твердих строфічних формах. Тому вона була і залишається предметом аналізу багатьох віршознавців (М. Гаспаров, В. Жирмунський, П. Волинський, І. Качуровський, В. Ковалевський, Н. Костенко, Г. Сидоренко, Г. Шенгелі). 1920-ті роки в українському літературознавстві ознаменувалися низкою теоретичних праць: “Теорія поезії” (1921) С. Гаєвського, цього самого року в журналі “Шляхи мистецтва” були надруковані “Елементарні закони версифікації (віршування)” М. Йогансена, а 1922 р. опубліковано “Науку віршування” Б. Якубського. Трохи пізніше з’явилися друком праці В. Домбровського “Українська стилістика і ритміка” (1923) і “Українська поетика” (1924). Однак “Поетика” (1923) Д. Загула стала доступною широкому колові читачів, оскільки сам автор позиціонував її як “підручник по теорії поезії для факсоцвихів, педагогічних курсів, проф-технічних шкіл, техникунів та для самонавчання” [3, с. 2]. Проблеми дослідження рими у “Поетиці” присвячений розділ “Евфоніка віршу” та стаття “Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка” (1924), вміщена у Шевченківському збірнику.

Д. Загул риму відносить як до евфоніки, так і до ритміки, і виводить походження цього терміна з грецького “ритм”. Як видно з самої назви, основна функція рими, на думку дослідника, була ритмічна, тобто рима “*підкреслювала кінець одної ритмічної*” (курсив Д. З. – Ю. П.) частини (рядка) і початок другої, кінець одної строфи і початок другої” [3, с. 137]. Своє розуміння походження рими Д. Загул продемонстрував у таких тезах:

1) “Як така, вона мусіла бути колись *початковою*” (курсив Д. З. – Ю. П.), подібною до початкових рим в “Слові о полку Ігоревім” [...], бо вийшла з колишнього паралелізму, що заміняв собою і ритм, і риму” [3, с. 137]. Ми не знаходимо спостережень над походженням рими у Б. Якубського і В. Домбровського, вважаємо, що у цьому Д. Загул міг спиратися на працю російського вченого В. Жирмунського про історію і теорію рими (яка довгий час, фактично до появи праць М. Гаспарова, залишалася однією з найвагоміших у цій галузі), оскільки поклики на його працю знаходимо і в іншій роботі Д. Загула – статті “Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка”. Дошукуючись першоджерел рими, І. Качуровський висновує, що рима у різних літературах постає цілком незалежно, за різних історико-літературних умов. Учений також поділяє думку Д. Загула щодо виникнення рими з фігури паралелізму, акцентуючи на тому, що саме на його (паралелізму) основі “виникають спорадичні й непорядковані співзвуччя у наших думках” [7, с. 35].

2) “При строгішому ритмічному розвитку ця початкова рима залишилась тільки в одному рядку і таким чином повсталася *рядкова рима*” (курсив Д. З. – Ю. П.), щось подібне до алітерації, яку зустрічаємо в старовинних поетичних утворах (германських, романських і славянських” [3, с. 137] (під алітерацією, очевидно, науковець розуміє штабрайм (нім. *Stabreim*) у середньовічній германській поезії).

3) “Під кінець 10-го віку з’явилась (певно, самостійно, хоч і не без деякого впливу зі сходу, з Арабії) не така буйна, але більш повнозгучна *кінцева рима*” (курсив Д. З. – Ю. П.), яка мусіла зв’язувати віршові рядки в строфи” [3, с. 137]. Походження кінцевої рими досліджує І. Качуровський і вважає, що вона постала самостійно, без арабських впливів [7, с. 34-35], проте вчений поділяє думку Д. Загула про походження її з рядкової рими, стверджуючи, що “вона розвинулася з рими піввіршів” [7, с. 81], тобто з такої, яка за сучасною термінологією називається внутрішньою. За Д. Загулом, основне значення кінцевої рими полягає у милозвучності, хоча вона також виконує функцію об’єднання віршових рядків у строфи (метрична).

Д. Загул поділяє традиційний підхід до класифікації видів кінцевої рими, розрізняючи чоловічу, жіночу, дактилічну і гіпердактилічну рими. Римовий інтервал може сягати від двох до п’яти і більше рядків (так, уже у згаданій статті Д. Загул виокремлює септінарну риму, тобто таку, яка між римованими словами має семирядковий інтервал). Дослідник однак наголошує на необхідності її чергування з іншими римами, оскільки якщо вона буде постійною, то не справлятиме на реципієнта ніякого враження. Виняток становить, на думку Д. Загула, “газеля” (газель), у якій “рима буває тільки посередині римованих рядків, а кінець цих рядків є повторенням кінця першого рядка” [3, с. 131]. Очевидно, що Д. Загул мав на увазі тут не внутрішню

чи кінцеву рими, а особливість газелі – реди́ф – “слово, група слів або піввірш, що повторюється після кожної рими” [6, с. 179]. Одначе дослідник припустився помилки у характеристиці рими (що рима у газелі поєднує суміжні рядки, а далі “перескакує [...] на третій” [3, с. 138]). За спостереженнями І. Качуровського, рима у газелі має схему аабаса і т. д., а третій, п’ятий і т. д. рядки не мають рими.

Серед найпоширеніших способів римування (у Д. Загула – “чергування рим”) виокремлені такі: суміжне – аабсс, перерване – асбс (“неспароване” [10, с. 324], [7, с. 90]), перехресне – абаб, охоплює – абба (кільцеве, або охопне). Окремо, на думку дослідника, варто розглядати римування у таких твердих строфічних формах, як терцина, октава, секстина, рондель, рондо, тріолет.

За якістю рими дослідник поділяє на бідні й багаті, глибокі, дзвінкі, точні і складні. Бідною Д. Загул називає неповну, приблизну, флективну (“найбільш убогою” вважає дієслівну риму, особливо форми на -ає, -аю, -ають,) рими, а їх значення пояснює на прикладах. Таке саме трактування бідної рими ми знаходимо і в Б. Якубського [13, 94]. І. Качуровський також залічує до бідної рими дієслівні, флективні та суфіксальні рими [7, с. 101].

До багатой рими дослідник ставить такі вимоги: “мусить мати повний суголос”, “має бути складеною з ріжних частин мови” (курсив Д. З. – Ю. П.), тобто бути різногрупною, однак і однорупна рима може бути багатою – коли, наприклад, іменники вжиті у різних відмінках (“доля – поля” – називний і родовий відмінки).

Дзвінка рима детермінується як така, у якій опорний приголосний (приголосний перед наголошеним голосним) у двох словах однаковий.

Глибокою називається така рима, “яка захоплює в суголос ще один склад перед наголошеним” [3, с. 140]. Такий самий погляд на багату риму має й І. Качуровський, однак те, що у Д. Загула називається дзвінкою і глибокою римою, в І. Качуровського об’єднується у поняття “глибокої рими”: “Під глибиною розуміємо поширення співзвуччя на голосні та приголосні, що стоять у словах, котрі римуються, вліво від наголосу” [7, с. 95].

Точною Д. Загул кваліфікує ту риму, “що маючи в обох словах, з яких вона складається, багато шестивок, не пропускає ні одної з них без римування, наприклад: “Всіх я їх *вистрою* зграєю *бистрою*” (курсив Д. З. – Ю. П.) [3, с. 140], тобто повинні збігатися всі звуки після наголошеного голосного. Всі багаті рими, крім складної, що повинна складатися з кількох слів (у сучасному віршознавстві – “складені”), Д. Загул залічує до точних. У своїй пізнішій статті “Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка” Д. Загул посилається на працю “Рима, її теорія й історія” В. Жирмунського і визначає точну риму за кількома параметрами: тотожність кількості складів і наголосів віршових закінчень; тотожність наголошених голосних; збіг або звукова подібність ненаголошених голосних; звукова близькість приголосних, які розташовані після наголошених голосних. Приблизна рима полягає в “ухилах як у відтінках наголошеного вокалу, так і в чергуванні твердих і м’яких консонантів” [4, с. 118] (у сучасній науці – Н. Костенко, І. Качуровський – останнє твердження залічується до визначення неточної рими), а також у римуванні закритих і відкритих складів. Неточна рима різниться наголошеними голосними, кількістю й порядком приголосних.

Для позначення точної і неточної рим В. Домбровський, на відміну від Д. Загула, послуговується термінами “чиста і нечиста” рими [2, с. 118]. Відмінність у визначенні неточної рими у Д. Загула та В. Домбровського полягає у тому, що до такої рими другий залічує ту риму, “в якій для досягнення однозвучності насильно змінений наголос” [2, с. 118], таке явище науковець знаходить переважно у галицьких поетів. Н. Костенко, ґрунтуючись на працях В. Жирмунського і М. Гаспарова, точну риму визначає як риму з збігом усіх приголосних після наголошеного голосного, включно з наголошеним. Приблизною М. Гаспаров, посилаючись на В. Жирмунського, кваліфікує риму у всіх тих випадках, коли не збігаються голосні після наголошеного – “і при фонетичній тотожності редукованого звуку, і при його нетотожності” (переклад. – Ю. П.) [1, с. 294]. Фактично таке саме визначення, крім його другої частини, ми знаходимо у Д. Загула. Н. Костенко неточною називає риму з “нетотожними приголосними [...], в тому числі й жіночі йотовані” (переклад. – Ю. П.) [8, с. 48]. Відмінність в наголошених голосних у Д. Загула трактується як неточна рима, за Н. Костенко, це – ознака дисонансів.

Щодо асонансів і дисонансів зазначимо, що окремий параграф у Д. Загула відведений їхнім видозмінам у сучасній українській поезії. На початку ХХ ст. українське віршування змінювалося швидкими темпами під впливом динамізму, мозаїчності сприйняття і розуміння нового технологізованого світу. Внаслідок цього виробляються нові засоби виразності, постає нова система віршування – верлібр. Тому точна рима для поетів нового покоління була надто буденною, звучала надто звичайно, що спричинило пошуки шляхів реформування рими. Отже, за спостереженнями Д. Загула, у новій поезії реформувався й асонанс (саме у значенні асонансу, а не “асонанції”, яку дослідник визначає як співзвуччя наголошених голосних), для якого було характерним співзвуччя голосних і певне нівелювання приголосними після наголошеного, а в новій поезії асонують “приблизні” голосні, наприклад, “о” з “у”, “і” з “и” і т. д. (“снігом – тихо”). Дисонанс, який ґрунтується на точній або приблизній співзвучності приголосних, також зазнав змін. Цікавий приклад наводить дослідник для ілюстрації дисонансу з поезії Г. Шкурупія: “О Матко *Боска!* // Я *всесвітній рознуста*” (курсив Д. З. – Ю. П.),

де асонують “б с к” з “п с т”. Багато дисонансів знаходить Д. Загул у П. Тичини, зокрема чоловічі закінчення римується з дактилічними: бій – вогневий – перламутровий. На думку дослідника, такі нові асонанси й дисонанси викликають у реципієнта сильні емоції, на що вже не спроможні колишні точні рими. Нові зреформовані рими виявляє Д. Загул у поезії П. Тичини, В. Еллана-Блакитного, В. Чумака, М. Семенка, М. Хвильового, В. Поліщука та інших.

Рима Т. Шевченка була предметом аналізу багатьох українських віршознавців, проте одним із перших дослідників майстерності поетового римування був Д. Загул. Своєю працею учений заперечує думку, що їх висловлювали сучасники поета (М. Максимович, М. Драгоманов) про бідність, примітивність, простоту Шевченкової рими. Науковцеві також належить і перша спроба класифікації поетових рим. У своїй статті він акцентує передусім на особливостях Шевченкової рими. Вчений звертається до історії її вивчення і наголошує на важливості статті Б. Якубського “Форма поезій Шевченка”, яка вийшла у Шевченківському збірнику 1921 року. Д. Загул позитивно оцінює статтю Б. Якубського, підкреслюючи новаторство способів ритмізації у Т. Шевченка. Проте з другого боку – “стаття надто загальна: про строфіку й евфоніку “Кобзаря”, зокрема про риму його, сказано в ній дуже мало; більше й не можна сказати на трьох-чотирьох сторінках” [4, с. 109]. Однак широким узагальнень щодо поетової рими у Б. Якубського годі знайти. Д. Загул оцінює риму Т. Шевченка як “одно з найцікавіших явищ його віршової техніки” [4, с. 109] і заперечує ті погляди, які панували в тогочасній науці, що поетова рима народна, “проста й невибаглива” [4, с. 109]. Дослідник виступає проти тез Б. Якубського, який у своїй розвідці стверджував, що “дуже цікавих рим «Кобзарь» має небагато” [4, с. 109]. Таким висновком Д. Загул протиставляє свої спостереження.

Пізніше, у 1931 р., була опублікована праця Б. Якубського “Дмитро Загул” (у видавництві письменників “Маса”, серія “Літературні портрети”), у якій четвертий розділ присвячено науковій діяльності поета, окреме місце відводиться статті Д. Загула “Рима в «Кобзарі» Т. Шевченка” і говорить про неї як про таку, що й досі залишається незастарілою, проте “напівзабутою” [12, с. 49]. Б. Якубський високо оцінює науковий рівень статті (“...її зроблено дуже уважно, свіжо і з дуже доброю ерудицією в цьому вузько-специфічному питанні поетичної стилістики” [12, с. 48-49]), надає радить прочитати її поетам, стверджуючи, що кожен знайде “для себе низку солідних, науково-обгрунтованих висловів про українське римування” [12, с. 49]. Стаття Д. Загула не залишилася поза увагою науковців і не обмежилася лише відгуком Б. Якубського. Варто сказати, що останній змінив свої погляди на риму Т. Шевченка, очевидно, під впливом статті Д. Загула. У рецензії на Шевченківський збірник М. Зеров не залишає без уваги і розвідку Д. Загула: “Стаття Д. Загула «Рима в «Кобзарі» Шевченка» ставить питання найширше: її завдання – показати багатство й різноманітність римування у Шевченка. У статті багато тонких спостережень щодо характеру Шевченкової рими, її безпосередності, синтаксичної доцільності” [5, с. 367].

Д. Загул аналізує риму Т. Шевченка, зазначаючи, що “Шевченкова рима доцільна, невишукана, невимушена” [4, с. 110], і саме це є причиною першого, часто помилкового, враження “крайньої простоти” [4, с. 110], проте при пильнішому розгляді рими виявляється майстерність поета, “в якій до сьогодні ще не може Шевченкові ніхто дорівняти”, “такого багатства і такої різноманітності кінцевого, рядкового і внутрішнього римування не знаходимо і в найвибагливіших, найбільш витончених сучасних митців” [4, с. 110]. Досліджуючи риму в “Кобзарі”, Д. Загул визначає кілька функцій, які вона виконує у віршах, першими з яких він називає ритмічну й евфонічну функції, проте ці функції рима виконує постійно, а в Т. Шевченка вона має ще й інші смислові навантаження: рима “зазначає кінець чи початок речення, одділяє головні речення од побічних і розмежує рівнорядні між собою речення” [4, с. 110].

У своєму дослідженні Д. Загул чи не вперше звертає увагу на внутрішню риму в поезії Т. Шевченка. Науковець акцентує на логічному наголосі, на “психологічному підвищенні та пониженні” [4, с. 111], зазначаючи, що часто ті слова, які мали цей наголос, римувалися у Т. Шевченка, причому такі внутрішні рими виконують ту саму синтаксичну функцію, розділяючи “одну частину речення од другої, ділять його на “ритмічні хвилі” [4, с. 111]. Крім того, у статті наводиться думка, що рима в “Кобзарі” тісно пов’язана з будовою речення, і тому внутрішні рими є настільки органічними в поезії Т. Шевченка. Дослідник виокремлює ще одну функцію поетової внутрішньої рими – функцію увиразнення речення. Дуже часто, зазначає Д. Загул, внутрішня рима виконує функцію милозвучності, проте в “Кобзарі” вона “своїм суголосом підкреслює де-коли найбільше підвищення в реченні і його кадансію; цим вона зміцнює виразність речення” [4, с. 111]. Беручи за основу теорію В. Жирмунського, український дослідник виокремлює ще одну важливу функцію внутрішньої рими: “Шевченко, незрівняний майстер у виборі слів і значінь для римування, переніс це завдання (виокремлення римованих слів і порівняння або протиставлення їх значень. – Ю. П.) кінцевої рими і на внутрішню, яка в інших поетів має виключно евфонічне значіння”, “...внутрішня рима в рядкові «Ц а р і в, всесвітніх ш и н к а р і в» (розбивка Д. З. – Ю. П.) ставить знак рівняння між поняттям шинкаря, що торгує своєю горілкою, і поняттям царя, що шинкує кров’ю своїх підданців” [4, с. 111]. У зв’язку з цим виділяється ще так звана “каламбурна рима” [4, с. 112], яка часто надає саркастичного або комічного відтінку.

Однією із найважливіших функцій поетової рими Д. Загул називає ритмічну функцію, оскільки “вона ділить звичайний двохвірш коломийкового розміру на пів-вірші, ба навіть на окремі стопи, зазначає рядкові цезури та дрібніші павзи” [4, с. 112]. Аналізуючи “Подражаніє сербському”, науковець доводить, що саме внутрішніми та кінцевими римами Т. Шевченко ділить коломийковий двохвірш на амфібрахії, і висноує: “Таким чином Шевченко зтонізував коломийковий двохвірш до певного виду метричної чотирьохвіршової строфи. Так само тонізує він римами й 12-тискладовий силабичний вірш” [4, с. 112]. На прикладі “Гайдамаків” (розділ “Титар”) дослідник спостерігає за піввіршами й акцентує на внутрішній римі, яка зв’язує собою ці піввірші, цим самим підпорядковуючи собі ритмічну структуру. Окремо у розвідці звертається увага на значення “вокального складу” [4, с. 113] кожного з піввіршів. Аналізуючи комбінації звуків у поезії “Мені однаково...”, дослідник наводить низку статистичних даних про переважання звуків *м*, *н*, що своєю чергою впливає на зміст у згаданому творі (“висловлюють смуток і десперацію поета” [4, с. 113]). Узагальнюючи й підсумовуючи свої спостереження над звуковими комбінаціями у Т. Шевченка, Д. Загул доходить до висновку, що вони “завжди влучні, добірні, доцільні”, “вони передають Шевченкові настрої, відповідають цілком предметові поетичного зображення чи вислову, – вони, так мовити-б, матеріалізують вражіння та емоції поета” [4, с. 113]. Асонанси й дисонанси виконують ще й композиційну функцію [4, с. 110], на що також звернула увагу сучасна дослідниця Н. Костенко, стверджуючи, що “звукова асоціативність поширюється завдяки композиційній функції рими, насамперед через внутрішнє римування” [9, с. 28].

Надалі Д. Загул у своєму дослідженні піддає аналізу риму у “вужчому розумінні” [4, с. 113], а саме намагається схарактеризувати її наприкінці, на початку, всередині і впродовж усього віршового рядка. Цікавими є спостереження над початковою римою, чимало прикладів якої наводить дослідник, а також над “середньою римою” [4, с. 113], оскільки “вона звичайно дзвінкіша од кінцевої і глибша од початкової” [4, с. 113]. При аналізі позицій внутрішньої рими науковець виокремлює так зване “кільце” – риму, яка зв’язує початок і кінець одного віршового рядка і має формулу “ $R_x - yR$ ”, проте “найбільш маркантними щодо цієї рими являються в «Кобзарі» ті рядки, що крім цієї внутрішньої рими ніякої іншої не мають” [4, с. 114]. У статті наводиться низка інших внутрішніх рим, наприклад, “збіг” з формулою “ $xR - Ry$ ” (Г. Сидоренко називає таку риму “римою-кільцем”, “римою-зіткненням”, проте залічує також до неї і такі рими, “що з’єднують початок й закінчення рядків” [11, с. 123], за термінологією Д. Загула, “кільце”), “кінцівка” ($xR - yR$), “скріп” ($R_x - Ry$), “хрестик” ($R_f - R_f$), а також рими з формулами “ $xy - RR$ ”, “ $RR - xy$ ”, “ $R_f - rR$ ” (“замок”) [4, с. 115]. За підрахунками вченого, однією з найуживаніших рим була та, що з’єднує початок одного рядка з кінцем другого. Взагалі, на думку дослідника, Т. Шевченко мав надзвичайний слух, оскільки часто римував початкове слово одного рядка з останнім словом третього або повторював риму впродовж строфи, часто римував “останнє або перше слово одного рядка з середнім другого” [4, с. 116], використовував “септінарну риму” [4, с. 116], про яку вже йшлося вище. І. Качуровський, аналізуючи позиції внутрішньої рими, налічує їх дев’ять, проте стверджує, що в німецькій літературі кінця XIX ст. на питанні про види рим зупинялися значно докладніше. Свідченням того, що Д. Загул спирався на німецьку класифікацію, на нашу думку, є сама термінологія, яку використовує науковець, наприклад, “Mittelreime” [7, с. 83], що дослівно означає серединна рима, у Д. Загула – “середня” рима.

Д. Загул заперечує ту думку, яка існувала впродовж тривалого часу, що Шевченкова рима є переважно дієслівна у зв’язку з народною формою його поезії. Дослідник стверджує, що така теза характерна тільки для ранньої поезії, проте “що далі до кінця книжки, тим цих рим значно менше” [4, с. 117], і вони становлять лише четврту частину всіх рим. “Не буде помилковим вважати, що до заслання в поета панувала ще звукова, суфіксальна рима, а коренева тільки зароджувалась” [4, с. 117], проте на засланні, за твердженням Д. Загула, Шевченкова рима змінюється: домінує граматично неоднорідна, що своєю чергою, на думку дослідника, пов’язано із переходом до 4-стопового ямба. Однак Н. Костенко заперечує ці висновки вченого, так само, як і думку В. Коптілова, що Т. Шевченко перейшов до нефлективної рими ще в 1845-1846 роках, оскільки “насправді комбінованих, граматично різнорідних рим (точних, неточних, приблизних) тут (в поемі “Гайдамаки” (1841). –

Ю. П.) набагато більше, ніж флективних, дієслівних (комбінованих – 65 %, дієслівних – 35 %)” (переклад – Ю. П.) [8, с. 56]. Тобто граматично різнорідна рима не пов’язана з переходом до 4-стопового ямба і з’являється ще в ранніх творах поета. Д. Загулу, проте, не вдалося простежити зв’язок рими з віршовим розміром, на чому наголошує Н. Костенко: “Таким чином, лабораторією для ненормативних приблизних і неточних рим у Т. Шевченка був головним чином 14-складовий вірш, а в інших розмірах він більшою мірою дотримувався правил” (переклад. – Ю. П.) [8, с. 56].

За спостереженнями Д. Загула, Шевченкова рима тяжіє до точності. Цікавими є висновки вченого про розробку Т. Шевченком неточних і приблизних рим, які підтверджуються сучасними дослідженнями про особливості рими поета. Так, Н. Костенко зауважує: “У ранній період [...] ведуться активні пошуки і розробка ненормативних неточних і приблизних рим, у багатьох випадках граматично різнорідних, комбінованих, у першу чергу в 14-складовому, генетично народно-пісенному вірші й інших силабичних розмірах, меншою мірою – в 4-стоповому

ямбі” (переклад – Ю. П.) [8, с. 67]. Однак спостереження над приблизною і неточною римою є дещо схематичними, проте своє недопрацювання Д. Загул пояснює тим, що “ця стаття, поверхова і загальна, взята мною з тих матеріалів, які я зібрав для більшої, чисто наукової праці про звукові повтори в «Кобзарі»” [4, с. 118]. Саме це твердження науковця наводить на думку, що мала би бути ще одна стаття, проте за відсутності архіву автора, який, за свідченнями найбільшого дослідника життя і творчості Д. Загула С. Далавурака, зник у 1941-1942 роках, про ці напрацювання говорити не доводиться.

Своїм дослідженням Д. Загул доводить, що “рима в Шевченка досить багата, різноманітна й цікава” [4, с. 118]. Проте Д. Загул припустився певних неточностей, зокрема, коли стверджував, що рима у Т. Шевченка часто переходить в алітерації й асонанси. На думку Г. Сидоренко, “це твердження парадоксальне”, “рима не може переходити в асонанси й алітерації, бо вона з них походить” [11, с. 20].

Стаття Д. Загула про риму Т. Шевченка залишалася деякий час призабутою, однак не втратила свого значення, оскільки містить цікаві висновки щодо внутрішньої рими поета, функцій, які вона виконує у його творах. Так, підсумовуючи думки науковця з приводу функцій внутрішньої рими, можна виокремити таке: вона ділить рядок на піввірші, у такий спосіб підпорядковуючи собі ритмічну структуру; виокремлює римовані слова і порівнює або протиставляє їх значення. Спостереження над римою Т. Шевченка залишаються актуальними й досі, оскільки, як стверджує Г. Сидоренко, саме Д. Загул “уперше порушив питання класифікації Шевченкової рими” [11, с. 123], виділивши цілу низку позицій внутрішньої рими, а також звернув увагу на рядковий інтервал, зокрема семирядковий, зацентрував на структуротвірній функції внутрішньої рими, на чому наголошують І. Качуровський і Н. Костенко. Д. Загул звернув увагу на асонанси й дисонанси, а також їхні функції у поезії Т. Шевченка. Варто відзначити, що погляди Д. Загула на віршування Т. Шевченка (хоча вони і не були предметом дослідження науковця) відповідають загальним тенденціям тодішнього літературознавства. Д. Загул не поділяв поглядів С. Смалья-Стоцького (лекції якого мав змогу відвідувати як “вільний слухач” у Чернівецькому університеті) на ритміку Т. Шевченка, який виокремлював у ній тільки коломийковий, козачковий (шумковий) і колядковий вірші.

Загалом маємо підстави стверджувати, що своїми дослідженнями Д. Загул зробив вагомий внесок у розвиток українського літературознавства, зокрема шевченкознавства 20-х років ХХ ст., спричинив подальші дослідження рими поета.

Література

1. Гаспаров М. Избранные труды. — Т. 3 : О стихе / М. Л. Гаспаров. — Москва : “Языки русской культуры”, 1997. — 608 с.
2. Домбровский В. Українська стилістика і ритміка. Українська поезика / Володимир Домбровский / [упор., передм. О. Багана]. — Дрогобич : Видав. фірма “Відродження”, 2008. — 488 с.
3. Загул Д. Поетика / Дмитро Загул / [переднє сл. Б. Якубського]. — К. : Спілка, 1923. — 144 с.
4. Загул Д. Рима в “Кобзарі” Т. Шевченка / Дмитро Загул // Шевченківський збірник / [під ред. П. Филиповича]. — К. : Соробкоп, 1924. — С. 109–118.
5. Зеров М. Шевченківський збірник // М. Зеров. Українське письменство / Микола Зеров / [упоряд. М. Сулими, післям. М. Москаленка]. — К. : В-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. — 1301 с.
6. Качуровський І. Строфіка : [підручник] / Ігор Качуровський. — К. : Либідь, 1994. — 272 с.
7. Качуровський І. Фоніка : [підручник] / Ігор Качуровський. — К. : Либідь, 1994. — 168 с.
8. Костенко Н. О рифме Т. Г. Шевченка / Н. В. Костенко // Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер. Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. — Донецьк, 2009. — Вип. XX. — С. : 47 — 69.
9. Костенко Н. Про риму і строфіку Шевченка / Н. В. Костенко // Слово і час. — 2011. — № 1. — С. : 22 — 41.
10. Літературознавча енциклопедія / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]: У 2-х т. К. : ВЦ “Академія”, 2007. — Т. 2. — 624 с.
11. Сидоренко Г. Ритміка Шевченка / Г. К. Сидоренко. — К. : В-во Київ. ун-ту, 1967. — 183 с.
12. Якубський Б. Дмитро Загул / Б. Якубський. — К. : В-во письм. “Маса”, 1931. — 56 с.
13. Якубський Б. Наука віршування / Б. Якубський. — К. : Слово, 1922. — 124 с.

Consideration of D. Zagul's research “The rhyme in «Kobsar» of T. Shevchenko” (1924), determination of its value in modern science are analyzed in this article.

Key words: T. Shevchenko's rhyme, internal rhyme, functions of rhyme.